

Білет 8. Пытанне 1. Люблінская унія: прычыны, умовы, значэнне для беларускіх зямель. Барацьба ВКЛ за захаванне самастойнасці. Статут ВКЛ 1588 г.

1. Прычыны заключэння Люблінскай уніі

Яшчэ ў 1385 г. Ягайла заключыць Крэўскую унію з Польшчай і стане адначасова кіраўніком і ВКЛ і Польшчы. Пачнецца працэс збліжэння дзвюх дзяржаў. У далейшым, многія каралі будуць займаць адначасова і трон Польскай дзяржавы і трон ВКЛ. Да сярэдзіны 16 ст. складзецца шэраг прычын і перадумоваў да аб'яднання дзвюх дзяржаў. Па-першае, у 1558 г. пачнецца Лівонская вайна паміж ВКЛ і Маскоўскай дзяржавай за кантроль над Прыбалтыкай. Маскоўская дзяржава, на чале з Іванам Грозным, імкнулася атрымаць Прыбалтыку і выхад да мора, аднак ВКЛ і Лівонскі ордэн перашкодзілі гэтаму імкненню. Першапачаткова вайна для ВКЛ аказалася цяжкай і войска цярпела паражэнне за паразай, страціўшы шэраг тэрыторый. Паразы і цяжкая эканамічная сітуацыя прымусілі ВКЛ звярнуцца па дапамогу да Польшчы.

Па-другое, шляхта ВКЛ імкнулася атрымаць „шляхецкія вольнасці” (прывілеі), якімі валодала шляхта і магнаты Польскай дзяржавы. У польскай дзяржаве ўлады былі вымушаны прыслухоўвацца да голасу шляхты, якая валодала правам выбару караля, роўнасці перад законам, правам на пратэст, свабоду голасу, недатыкальнасць асобы і маёмасці. Шляхта ВКЛ імкнулася атрымаць аналагічныя правы. Па-трэцяе, польская шляхта таксама была зацікаўлена ў аб'яднанні дзвюх дзяржаў, бо гэта садзейнічала б павелічэнню колькасці зямель і магчымасць дадатковага багацця. Тэрыторыю ВКЛ польская шляхта разглядала ў якасці багатага прыдатка Польшчы. Па-чацвёртае, каталіцкая царква таксама імкнулася пашырыць свой уплыў за кошт земляў ВКЛ.

Умовы уніі былі выпрацаваны на Люблінскім сойме, які доўжыўся 6 месяцаў. Польскі бок імкнуўся да інкарпарацыі (уклучэння) зямель ВКЛ у склад Польшчы. Дэлегацыя ВКЛ, на чале з канцлерам Мікалаем Радзівілам Рыжым, выступала за ваенны саюз дзвюх дзяржаў. Дэлегацыя ВКЛ не пагадзілася з вылучанымі польскім бокам умовамі па далучэнні ВКЛ і пакінула сойм. Тады польская шляхта праз караля Польшчы і Літвы - Жыгімонта II Аўгуста, дабілася перадачы шэрагу багатых земляў ВКЛ у склад Польшчы. Страта земляў і працяглая Лівонская вайна - заставалі дэлегацыю ВКЛ вернуцца на сойм і прыняць умовы уніі.

2. Умовы Люблінскай уніі

У 1569 г. будзе заключана Люблінская унія і ўтворана Рэч Паспалітая, што ў перакладзе з польскага азначае "рэспубліка" (агульная справа). Вышэйшым органам улады становіўся агульны сойм, які збіраўся на тэрыторыі Польшчы. Кіраўнік дзяржавы абіраўся сумесна шляхтай Польшчы

і ВКЛ. У дзяржаве ажыццяўлялася агульная знешняя палітыка. Асобным для Польшчы і ВКЛ заставаліся:

- Адміністрацыйны апарат;
- Заканадаўства;
- Судовая сістэма і арганізацыя;
- Армія (у ВКЛ - паспалітае рушэнне (усеагульнае апалчэнне), якое складалася са шляхты і салдат);
- Тытул (афіцыйная назва дзвюх дзяржаў заставалася, пры гэтым уводзілася агульная);
- Друк з сімвалам дзяржавы;
- Мова афіцыйнага прававодства (старабеларуская ў ВКЛ);

У выніку уніі была створана агульная дзяржава Рэч Паспалітая. Такое аб'яднанне дзвюх дзяржаў называецца федэрацыяй - дзяржава, якія складаюцца з самастойных утварэнняў, але аб'яднаных на пэўных умовах. Кароль Рэч Паспалітай быў абмежаваны ў правах і быў абавязаны падпісваць "Пакт канвенту" - пагадненне паміж шляхтай і каралём, якія вызначаюць яго паўнамоцтвы і абавязкі. Апроч гэтага кароль быў абмежаваны "Генрыхавымі артыкуламі". Сойм складаўся з Сената (каталіцкае духавенства і вышэйшыя чыноўнікі) і Пасольскай ізбы (дэпутаты-шляхцічы). Дэпутаты-шляхцічы валодалі правам "ліберыум-вета", паводле якога любы дэпутат мог заблакаваць рашэнне Сойма.

3. Барацьба за самастойнасць ВКЛ

Вынікамі Люблінскай уніі былі незадаволены многія магнаты і шляхцічы ВКЛ. Частка найболей багатых земляў ВКЛ дасталася польскім магнатам. Люблінская унія прывяла да пачатку працэсу „паланізацыі” – апалячвання шляхты ВКЛ. Многія шляхцічы ВКЛ перанялі польскую мову, каталіцкую веру, былі ўраўнены ў правах з польскай шляхтай. Пачалося фарміраванне адзінага саслоўя - "народ шляхецкі". Аднак антыпольскія настроі захоўваліся і выліліся ў барацьбу за захаванне незалежнасці ВКЛ. У 1581 г. быў створаны "Трыбунал ВКЛ" - вышэйшы судовы орган, які дзейнічаў на тэрыторыі ВКЛ. Пацвярджэннем дзяржаўнага суверэнітэту стала прыняцце III Статута ВКЛ у 1588 г.

Статут 1588 г. быў распрацаваны пры ўдзеле Льва Сапегі - канцлера ВКЛ. Статут шмат у чым ігнараваў палажэнні Люблінскай уніі. Статут афармляў і замацоўваў самастойнасць ВКЛ. Статут абавязаў уладзе вярнуць усе страчаныя землі, забараняў прызначаць на дзяржаўныя пасады і аддаваць землі "чужынцам" (палякам), захоўваў адзінства дзяржавы. Толькі жыхары ВКЛ маглі валодаць землямі і займаць дзяржаўныя пасады. III Статут ВКЛ таксама абвешчаў роўнасць усіх перад законам, пры гэтым шляхта ўсё роўна заставалася ў прывілегіяваным становішчы.

Люблінская унія і ўтварэнне Рэчы Паспалітай сталі важным этапам у гісторыі беларускіх зямель. Нягледзячы на аб'яднанне дзвюх дзяржаў - ВКЛ

па-ранейшаму захоўвала многія элементы самастойнасці і незалежнасці. Афіцыйнай мовай прававодства заставалася старабеларуская, дзейнічаў Статут 1588 г., дзейнічала незалежная судовая сістэма. Шляхта ВКЛ таксама захоўвала элементы самастойнасці і ўнікальнасці.